

Somfai László:

Bartók duóban és szólóban**BARTÓK:****Szólószonáta hegedűre***(Kelemen Barnabás)***44 duó két hegedűre***(Kelemen Barnabás és Kokas Katalin)*Felvétel: 2005. október 18-21.;
kiadás: 2006Budapest Music Center Records BMC
CD 125

Egyfelől az évforduló, másfelől a rendkívül ambiciózus fiatal hegedűs művészi kibontakozásának jelenlegi stádiuma, hanglez- repertoár építése kínálta fel az alkalmat, hogy Kelemen Barnabás a Bartók- emlékévre CD-re rögzítse a maga Szólószonáta-előadását. Mi több, élete párjával, Kokas Katalinnal éppen a Bartók-idiómában olyan fokon tudnak egy húron pendülni, képesek egymást inspirálni, hogy vétek lett volna nem megörökíteni Negyvennégy duó-tolmácsolásukat. Briliáns, a közönséget lebilincselő előadások ezek, sikerük biztosra vehető.

Ehhez mérten talán csupán magánvélemény az a zsörtölődés, amit mégsem tudok magamba fojtani. Utoljára teszem. Évekkel ezelőtt, két összes Bartók-vonósnégyes hangfelvétel (Keller Kvartett; új Takács Quartet) kapcsán e lap hasábjain már mondtam egyet s mást (1997. január; 1999. február), hitem szerint a Bartók-zene érdekében, bár gyakorlati haszna természetesen nem volt. A vonós szólistajátékban, mi több, a kamarazenélésben is, a nemzetközi trendek nem változnak meg, hacsak nem belülről, egy kivételes zseni példája nyomán indul el egyszer az erjedés. A fő sodrásban - ahol a nemzetközi versenyek zajlanak, ahol mesterhegedűket és mestervonókat lehet elnyerni, ahol a legnagyobb hangversenytermek és a legdrágább zenekarok műsorait szerkesztik - a tegnapi legjobb mára már nem elég. A többlet, a "hozzáadott érték" azonban általában nem a mesterművek valódi üzenetének mind pontosabb-gondosabb, részletgazdagabb, alázatosabb, választékosabb kibontásában jelentkezik (hiszen az a közönség, amelyiknek erre volna füle és kultúrája, mindenütt fogyóban van), hanem a hangzás megragadó szenzualitásában és a művész személyiségének hatásos felépítésében.

Semmiképpen nem volna igazságos minden rosszat az egyre féktelenebb vibrálás rovására írni, amely megszépíti (?) a hangot (miközben persze jótékonyan palástolja a nem mindig kristálytisza intonációt), amelytől megittasulva a művész végtelen dallamokat énekel hangszerén, mind kevesebbet törődve a szerzői artikulációval, a zenei mondatok intelligens előadásával. Azonban tény, hogy mértéktelen alkalmazása az ízlésficamok melegágya. A még beavatatlan hangverseny-látogatók - fiatalok, s az újjgazdag publikum - többnyire elhiszik, hogy ez a trendy, így szép. Azoknál, akik nem először hallják a kompozíciót, és vannak emlékeik annak nemes, elmélyült tolmácsolásairól, a dúsan vibrált hang exhibicionista erőltetése ingerküszöbként működhet: egy ponton elszakad a cérna, és az interpretáció egészét utasítjuk el.

Kelemen Barnabás Bartók-játéka kapcsán szűk látókörre vallana bármifajta beskatulyázás, hiszen ez a még mindig nagyon fiatal művész nemcsak istenáldotta tehetség, hanem rendkívül tájékozott és igényes muzsikus is. Tudja, melyik a jó kottaszöveg; körbejárta a hegedűs nagy öregjeit; szorgalmazza a legjobb Bartók-zongorista és kamarazene-partnerekkel való együttműködést. Sokoldalúsága az új CD-n számomra egyébként a Duókban jobban megragadható, mint a Szólószonátában. Kelemen és Kokas mind a negyvennégy darabot görcső alá vette. Nem az eddigi Bartók-duó-bejátszások - van belőlük elég,

friss is, érdekes is (mint például a Keller-Pilz- vagy a Csaba-Szabadi-lemez) - korrekciójaként, hanem a kotta igen alapos újraolvasása nyomán alakították ki az alapaffektusokat, döntötték el a dinamikai kereteket, jelölték ki a szinte vibrátómentesen meghúzendó hangokat és a maximális intenzitást megengedő meneteket, állították be a különféle stílusú rubatókat és agogikákat. Kettejük legmelegebb, legszenvedélyesebb hangütései természetesen nem egyformák. El is tervezték, hogyan váltogassák az 1. és a 2. hegedű szólamát, hogyan jusson mindkettejüknek espressivo strófa, csillogó menet, kísérő szerep egyaránt. Kokas hangszínskálája talán változatosabb, pizzicatói különösen szépek, agogikái bátrabbak (bár néha ott is rángatja a ritmust, ahol azt sem a népzenei nyersanyag, sem Bartók feldolgozása nem indokolná). Kelemen mestere a népdaltémákat előkészítő meneteknek, és mindig van tartaléka a csúcspont felépítéséhez. De ha belehevülnek, pillanatok alatt olyan dús a hang, akkorára gerjed a vibrató, olyan ösztönzenélés kerekedik, amit már nem tudok szépnek, nemes ízlésű muzsikálásnak elfogadni. Alig akad darab a negyvenégy között, ahol örömmöm zavartalan volna.

Hallgatom kotta nélkül, újra hallgatom a kottát olvasva, és keresem az okát, miért tetszettek jobban egyes régi Bartók-duózáások. Például ahogyan két nagy öreg, Fenyves Loránd és Hans Heinz Schneeberger játszott egy válogatást másfél évtizede a londoni Wigmore Hallban (Schiff András hozta össze az alkalmi duót). Csak az emlék szépítené meg a sok éve hallott előadásokat? Előveszem hanglemezüket, és tudom, hogy az új CD-n egy s más valóban hiányzik. Egyebek között két igazán nagy művész egymás iránti respektusa, akik éberén és diszkréten játszanak, hogy a maga közelítésmódjával partnerük is érvényesüljön. És a partitúra iránti még nagyobb alázat, hogy ne mindenáron "szép" akarjon lenni a tolmácsolás, hanem karaktergazdag, választékos, és uram bocsá' itt-ott Bartók humora is érvényesüljön.

A Szólószonáta előadását kiváló hegedűs teljesítménynek, igen gondosan tervezett interpretációnak tartom, de a stílust tekintve nem állítanám mintaként a még fiatalabbak elé. Ezt a valaha majdnem játszhatatlannak tartott partitúrát ma világszerte sokan és sokféleképpen viszik sikerre. Kelemen változata, az anyaggal való látványos küzdelem-toposz, bár a közönség értékeli, majdnem annyira póz, mint a régi vágású, még a historikus előadás előtti Bach-szólószonáta-olvasatok átmentési kísérlete. Szólhatnak apróbb fenntartásokról: a *Tempo di ciaccona* bizonyos meneteiben (16. stb. ütemek) és a *Melodia* egyszólamú dallamában az "érzékenynek" vélt hangok kiemelése, a *Finale Tranquillo* témavisszatérésének (270 sköv.) érzelmessége Kelemen Barnabás előadásában túlادagolt - Bartók köztudottan viszolygott a szentimentalizmustól. Miként a *Fuga* fellazultabb szakaszaiban a témafej hangjainak agresszív kiugratása, egyes G-húros állások, egyéb magas fekvések vastag vibrató ecsetvonásokkal robusztussá tett megszólaltatása (már az I. tétel 9. ütemétől) is aligha lehetett a zeneszerző ideálja. A hangokat eljászani persze nagyon nehéz, azonban a négy tétel zenéje klasszikusan letisztult alkotás gyönyörűen artikulált formákkal, zenei mondatokkal.

Ez a Szólószonáta-tolmácsolás kitűnő referenciaanyag egy fiatal sztár erényeinek megjelenítéséhez, de Bartók szempontjából meggyőződésem szerint meglehetősen maníros olvasat.

Husztai István felvétele